

зового стану, рівень організації діяльності, координації між підрозділами, забезпечення інформаційних потоків всередині підприємства. На другому етапі аудитор повинен здійснити аналіз можливих способів подолання кризового стану, які розробляються керівництвом підприємства та можуть бути представлені у вигляді програми розвитку, бізнес-плану, стратегії діяльності тощо. Здійснення санації може відбуватись за рахунок внутрішніх резервів чи зовнішніх інвестицій. На третьому етапі аудитор повинен оцінити обґрунтованість та достатність джерел фінансового оздоровлення. Четвертий етап передбачає здійснення аудитором оцінки санаційної спроможності на підставі інформації, отриманої на перших трьох етапах, та прогнозування можливих наслідків санаційних заходів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с.
2. Фінанси підприємств : [підручник] / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін ; 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 460 с.
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Ч. 1 ; пер. з англ. О.Л. Ольховікова та ін. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів; Аудиторська палата України, 2014. – 978 с.
4. Колісник М.К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством / [М.К. Колісник, П.Г. Львук, П.І. Віблій]. – К. : Кондор, 2007. – 272 с.
5. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту). / За ред. проф. В.В. Немченко, О.Ю. Редько. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 540 с.

УДК 657.1

Пономаренко Н.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку, аудиту та економічного аналізу Харківського інституту фінансів УДУФМТ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: УПРАВЛІНСЬКІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

У статті запропоновано варіант класифікації дебіторської заборгованості з використанням восьми ознак, який розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості, відповідає структурі бухгалтерського балансу та дозволяє якісно і вчасно сформулювати інформаційне забезпечення для прийняття рішень при управлінні підприємством. З'ясовано, що процес управління дебіторською заборгованістю можна поділити на два етапи: управління формуванням дебіторської заборгованості підприємства та управління інкасацією дебіторської заборгованості. Сформульовано основні принципи управління дебіторською заборгованістю. Розглянуто основні складові політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Таким чином, пропозиції й рекомендації, розроблені в ході дослідження, сприяють подальшому удосконаленню обліку дебіторської заборгованості і підвищенню його аналітичності, мінімізують ризики, пов'язані з відволіканням коштів у дебіторську заборгованість, та дозволяють вчасно одержувати інформацію, необхідну для управління ресурсами підприємства як зовнішнім, так і внутрішнім користувачам звітних даних.

Ключові слова: облік, дебіторська заборгованість, управлінські засади, класифікація дебіторської заборгованості, принципи управління дебіторської заборгованістю.

Пономаренко Н.Н. ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕТА ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

В статье предложен вариант классификации дебиторской задолженности с использованием восьми признаков, которые раскрывают экономическую природу разных видов дебиторской задолженности, соответствуют структуре бухгалтерского баланса и позволяют качественно и своевременно сформировать информационное обеспечение для принятия решений при управлении предприятием. Выяснено, что процесс управления дебиторской задолженностью можно разделить на два этапа: управление формированием дебиторской задолженностью предприятия и управление инкассацией дебиторской задолженности. Сформулированы основные принципы управления дебиторской задолженностью. Рассмотрены основные составляющие политики управления дебиторской задолженностью на предприятии. Таким образом, предложения и рекомендации, разработанные в ходе исследования, способствуют дальнейшему совершенствованию учета дебиторской задолженности, минимизации рисков, связанных с отвлечением средств в дебиторской задолженности, и позволяют своевременно получить информацию, необходимую для управления ресурсами предприятия как внешним, так и внутренним пользователям отчетных данных.

Ключевые слова: учет, дебиторская задолженность, управленческие основы, классификация дебиторской задолженности, принципы управления дебиторской задолженностью.

Ponomarenko N.M. ORGANIZATION OF THE ACCOUNTING OF DEBTOR INDEBTEDNESS OF ENTERPRISES: MANAGERIAL AND PROCEDURAL BASICS

In the article the version of the classification of receivables, using the eight signs that reveal the economic nature of the various types of receivables correspond to the structure of the balance sheet and allow to generate quality and timely information support for decision-making in the management of the enterprise. It was found that the process of receivables management can be divided into two stages: the formation of the management of accounts receivable management company and collection of receivables. The basic principles of management of accounts receivable. The main components of the policy of receivables management in the enterprise. Thus, proposals and recommendations developed in the course of the study contribute to the further improvement of accounts receivable, minimize the risks associated with the diversion of funds in accounts receivable, and allow timely information required for enterprise resource management both external and internal users of accounting data.

Keywords: accounting, debtor indebtedness, managerial basics, classification of debtor indebtedness, principles of debtor indebtedness management.

Постановка проблеми. Дебіторська заборгованість є одним з найбільш вузьких місць у фінансовій роботі багатьох підприємств. Прострочені платежі виникають при порушенні у платника ритму кругообігу оборотних коштів, що неминує викликає дефіцит джерел платіжних коштів. Відволікання оборотних коштів у дебіторську заборгованість, не погашену в строк покупцями, та іншу дебіторську заборгованість (за претензіями, за розрахунками з підзвітними особами тощо) свідчить про нераціональне використання власних і запозичених оборотних коштів. Запобігання та уникнення подібного стану забезпечує ефективне управління заборгованістю при належній організації облікових процесів.

На сучасному етапі господарювання дебіторська заборгованість має істотний вплив на фінансову стабільність підприємства, тому є предметом безперервного контролю з боку керівництва й фінансових служб. Отже, необхідно дотримуватись забезпечення якісного й своєчасного відображення інформації про дебіторську заборгованість в системі бухгалтерського обліку з метою надання максимальних гарантій для користувачів фінансової звітності щодо реальності та повноти поданої інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості розглядали в своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Ф.Ф. Бутинець, С.Л. Береза, С.П. Панич, І. Власова, О. Лукинова, О. Николаєнко, Л.О. Лігоненко, Н.М. Новікова, Н.В. Рассулова, І.А. Бланк, А.В. Войко, Я.В. Соколов, М.Р. Метьюс, Е.С. Хендріксен, Ж. Рішар та інші науковці.

Разом з тим вивчення наукових праць та практика господарської діяльності свідчать про те, що деякі з теоретичних положень відносно трактування дебіторської заборгованості є дискусійними, а ряд важливих аспектів її обліку потребують удосконалення. На сьогодні актуальними проблемами є окремі аспекти відображення в обліку дебіторської заборгованості, а також питання відносно відображення в обліку безнадійної заборгованості, оскільки її необхідно відображати двічі: при складанні фінансової звітності та при формуванні доходів й витрат для заповнення декларації про прибуток підприємств.

Мета статті – обґрунтування теоретичних положень й розробка рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Надання економічним суб'єктам повної господарської самостійності у виборі ринків збуту продукції, постачальників і підрядників, у пошуку джерел фінансування змушує особливу увагу приділити розрахункам з різними контрагентами. Постановка ефективно організованого обліку дебіторської заборгованості є

одним з найбільш складних та суперечливих питань, оскільки повинна сприяти недопущенню прострочення термінів платежу і недоведенню заборгованості до стану безнадійної.

Первісним у розкритті обліку дебіторської заборгованості є визначення її поняття й економічного змісту. Проаналізувавши різноманітні визначення дебіторської заборгованості, наведені в наукових джерелах, найбільш вдалими підходом до визначення даного об'єкту, на наш погляд, є підхід авторів, які характеризують дебіторську заборгованість як борги (під якими розуміємо зобов'язання однієї особи (групи осіб) перед іншою особою передати майно або сплатити певну суму коштів).

Аналіз економічних джерел свідчить, що на сьогодні запропоновано досить багато класифікаційних ознак дебіторської заборгованості [1, с. 38]. Здійснивши аналіз й узагальнивши варіанти класифікації дебіторської заборгованості, пропонується варіант класифікації дебіторської заборгованості з використанням восьми ознак, який розкриває економічну

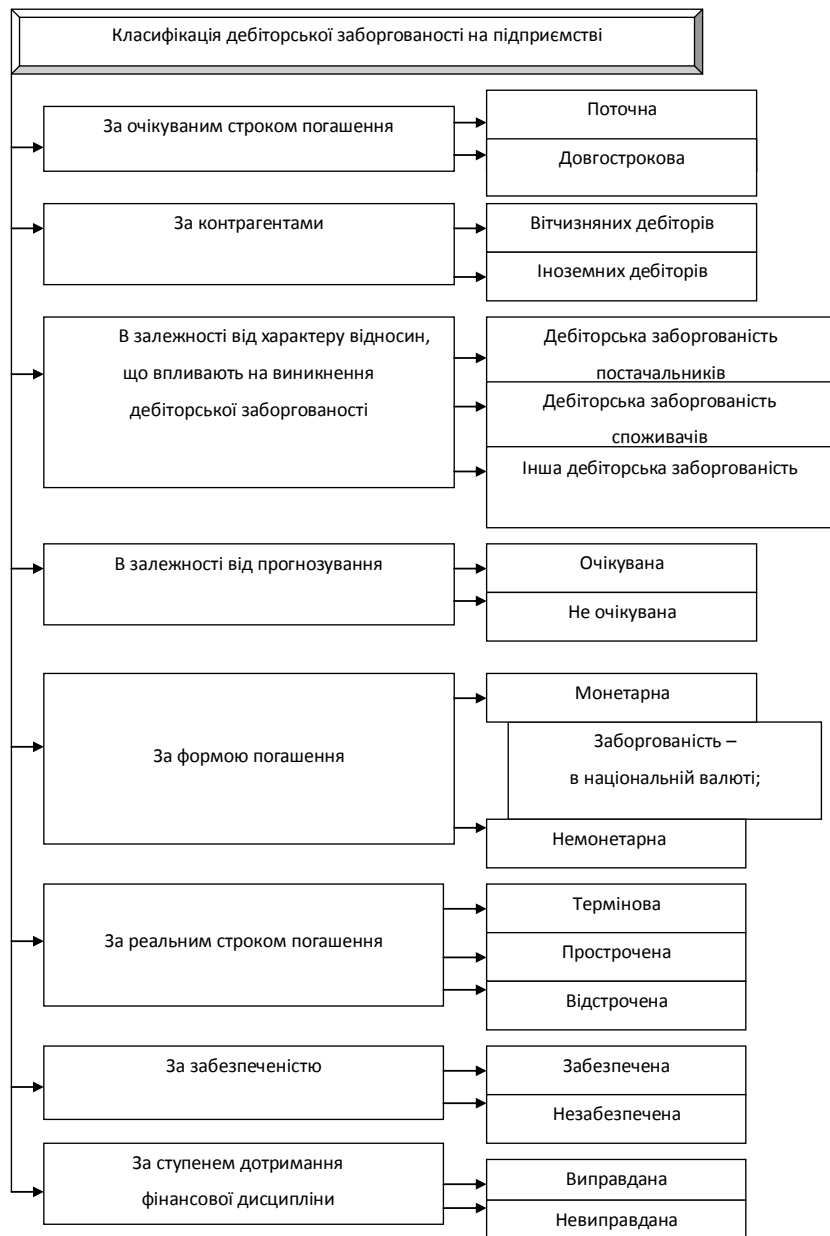

Рис. 1. Рекомендована класифікація дебіторської заборгованості

природу різних видів дебіторської заборгованості, відповідає структурі бухгалтерського балансу та дозволяє якісно і вчасно сформувати інформаційне забезпечення для прийняття рішень при управлінні підприємством (рис. 1).

Перелік факторів, які впливають на обсяги формування дебіторської заборгованості, залежить від її виду. Дослідження показало, що серед факторів, які впливають на обсяги дебіторської заборгованості постачальників підприємства, найбільш доцільно виділити такі: обсяг закупівлі товару, ступінь монопольності положення підприємства на ринку, залежність від окремих постачальників, тривалість господарських зв'язків з конкретним постачальником, імідж і ділова репутація підприємства.

Обсяг дебіторської заборгованості покупців підприємства визначається такими факторами: обсяги товарів, які реалізуються на умовах відстрочки платежу, кон'юнктура споживчого ринку, умови кредитування покупців, платоспроможність покупців та вимоги, що висуваються до покупців при наданні кредиту.

Позиція спеціалістів щодо поділу дебіторської заборгованості на довгострокову і поточну не є однозначною. З точки зору одних такий розподіл є важливим інструментом фінансового аналізу, інших – класифікація дебіторської заборгованості, як і будь-яка інша класифікація, є умовною, що робить її використання з метою розкриття інформації про активий зобов'язання в фінансовій звітності і для цілей фінансового аналізу малокорисною і навіть призводить до отримання неправильних висновків [3, с. 141].

На наш погляд, класифікація дебіторської заборгованості за вищевказаними ознаками є важливою тому, що дає змогу визначити суму майбутніх економічних вигод за відвантажені товари, роботи й послуги, тобто допомагає планувати грошові потоки підприємства, а також управляти власною платоспроможністю.

У процесі аналізу показників розрахункових відносин низки підприємств було з'ясовано, що процес управління дебіторською заборгованістю можна поділити на два етапи: управління формуванням дебіторської заборгованості підприємства та управління інкасацією дебіторської заборгованості.

Таким чином, обсяги дебіторської заборгованості формуються під впливом досить широкої системи факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ. Виходячи з вищевказаного, можна сформулювати основні принципи управління дебіторською заборгованістю, які нами подано на рис. 2.

Відтак, основними складовими політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві визначено такі, що подано на рис. 3.

На сьогодні з метою зміцнення платіжної дисципліни покупців і мінімізації обсягу дебіторської забор-

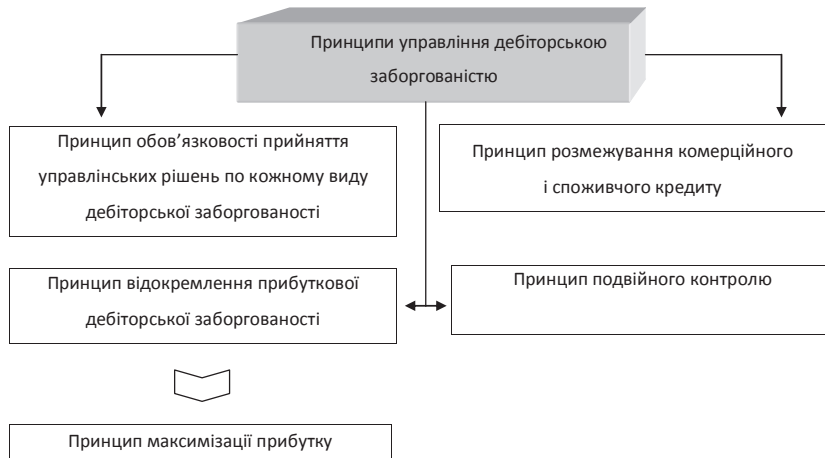

Рис. 2. Принципи управління дебіторською заборгованістю

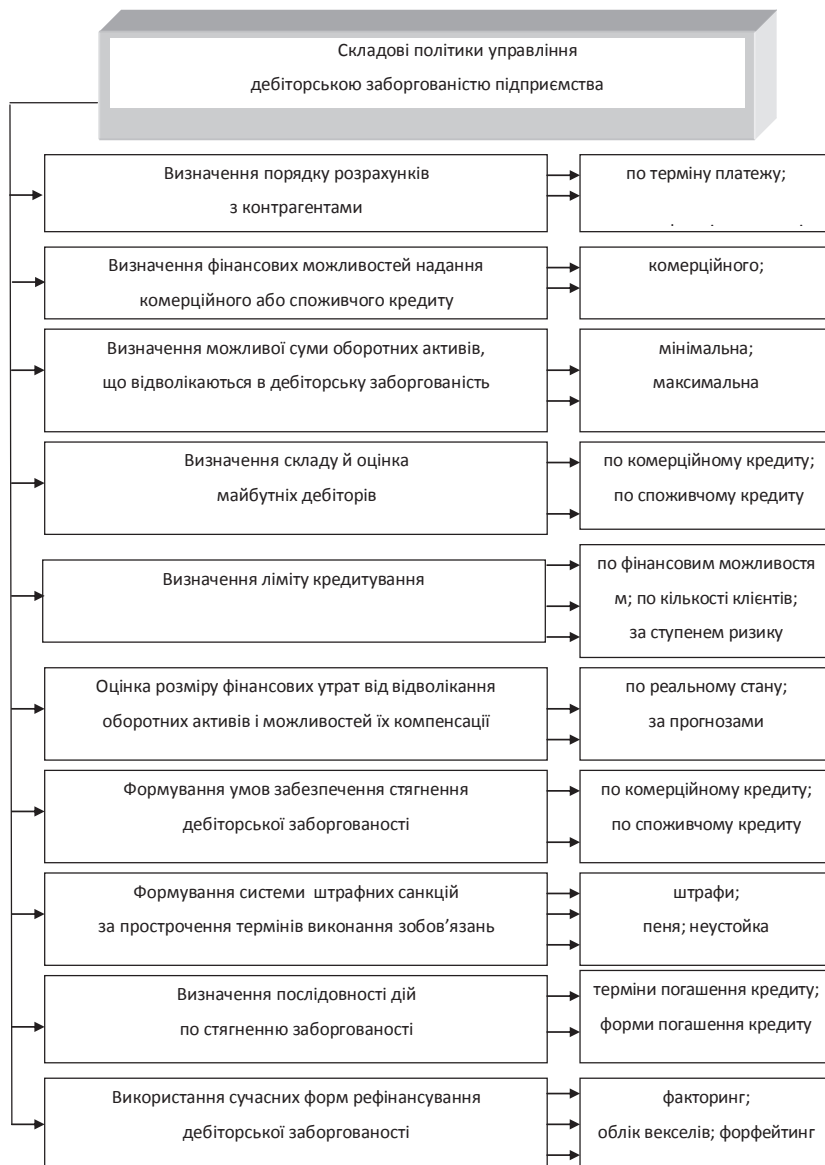

Рис. 3. Складові політики управління дебіторською заборгованістю

гованості може бути застосована досить нова форма управління дебіторською заборгованістю – її рефінансування. Основними формами рефінансування дебіторської заборгованості, що застосовуються сьогодні, є знижка покупцям за скорочення строків розрахунків (спонтанне фінансування); факторинг; облік векселів; форфейтинг. Спонтанне фінансування полягає у тому, що, надаючи покупцю відстрочку платежу за продукцію, продавець, за суттю, надає своєму партнеру кредит, який не є безоплатним для продавця. Основний принцип факторингової операції базується на положенні, що підприємства-продавці передають банку право вимагати кошти по платіжних документах за відвантажену продукцію.

Важливим в організації обліку дебіторської заборгованості є її методичні аспекти її оцінки. Оцінка за первісною вартістю застосовується для усіх видів довгострокової і поточної дебіторської заборгованості, що не є заборгованістю за продукцію, товари, роботи або послуги або очікувані платежі по договоро-рах фінансової оренди.

Нами з'ясовано, що у практичній діяльності сучасних підприємств дебіторська заборгованість найчастіше забезпечена векселями, що викликає необхідність більш докладного вивчення облікової оцінки векселів. В бухгалтерському обліку, на нашу думку, існуючі номінальна оцінка векселя, оцінка на основі визначення грошової величини ризиків і витрат, пов'язаних з одержанням платежу за векселем, не можуть бути надійними. Зокрема, вони не можуть бути ґрунтовно перевірені і не є нейтральними.

Згідно з Планом рахунків, облік поточної заборгованості за продукцію (товари, послуги) організовується на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». Проте більш економічно обґрунтованим вбачається варіант, коли дебіторські рахунки мають отримувати назви, які мають підкреслювати характер сум, що в них реєструється, тобто більш конкретно відображати об'єкти обліку, які реєструються на цих рахунках. Тому, рахунок 36 рекомендовано назвати «Заборгованість покупців і замовників».

Як свідчить практика, досить актуальним є питання відносно відображення в обліку безнадійної заборгованості. При цьому можна виділити такі розходження при відображенні безнадійної дебіторської заборгованості у податковому і бухгалтерському обліку: об'єктами податкового обліку стають не всі заборгованості, визнані безнадійними; відображення заборгованостей у податковому обліку не завжди збігається за часом з їх списанням у бухгалтерському обліку; відображенню заборгованостей у податковому обліку передують визначена юридична подія, а не податкова подія чи господарська операція. Для логічного врівноваження теоретичних концепцій

сучасного бухгалтерського обліку вважаємо необхідним вдосконалити методіку визначення дебіторської заборгованості як об'єкту обліку шляхом обліку всіх укладених господарських договорів продажу на забалансовому рахунку 03 «Контрактні зобов'язання» з використанням додаткового субрахунку 031 «Господарські договори з продажу».

На сьогодні одним із ефективних інструментів рефінансування дебіторської заборгованості є факторинг, при цьому слід зауважити, що для відображення факторингових операцій в бухгалтерському обліку не передбачено окремого рахунку. Отже, вважаємо необхідним вдосконалити методіку відображення факторингу шляхом відкриття додаткового субрахунку 378 «Заборгованість по договору факторингу». Важливим також залишається питання відображення дебіторської заборгованості у звітності. З метою посилення аналітичної цілісності балансу, його інформативності, співставленості показників, надання можливості користувачам фінансової звітності оцінити реальний стан заборгованості підприємства, її якісний склад ми вважаємо, що необхідно розділити рядок 1125 форми «Баланс» (Звіт про фінансовий стан) [2] «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги за первісною вартістю, термін сплати якої не настав» та «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги за первісною вартістю, не сплачена в належний термін».

Висновки. Таким чином, пропозиції й рекомендації, розроблені в ході дослідження, сприяють подальшому удосконаленню обліку дебіторської заборгованості і підвищенню його аналітичності, мінімізувати ризики, пов'язані з відволіканням коштів у дебіторську заборгованість, та дозволяють вчасно одержувати інформацію, необхідну для управління ресурсами підприємства як зовнішнім, так і внутрішнім користувачам звітних даних.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єрмолаєва М.В., Скиданенко Ю.Д., Копелець Т.О. Проблеми вдосконалення обліку розрахунків з дебіторами / [М.В. Єрмолаєва, Ю.Д. Скиданенко, Т.О. Копелець] // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2009. – Вип. 167. – С. 37–41.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/page>.
3. Григор'єв Д.Ю. Форфейтинг як найоптимальніша форма рефінансування зовнішньоторгового комерційного кредиту / Д.Ю. Григор'єв // Менеджмент та підприємництво: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 4. – С. 196–198.
4. Ніколаєнко О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання / О. Ніколаєнко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 7. – С. 141–145.